

УДК 528.4

І. ТРЕВОГО¹, Є. ІЛЬКІВ², М. ГАЛЯРНИК², Б. СЕМКІВ²¹ Кафедра геодезії, Національний університет "Львівська політехніка", вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, Україна² Кафедра геодезії та землеустрою, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна, e-mail: evgen_ilkiv@ukr.net**ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ
МЕЖОВИХ ЗНАКІВ В УКРАЇНІ**

Метою роботи є дослідження змін у системі функціонування межових знаків внаслідок впливу історичних факторів на основі аналізу архівних джерел, наукових праць та нормативно-правової бази функціонування межових знаків. Система межових знаків на території України зазнавала і зазнає значного впливу суспільних, економічних, політичних процесів, що дає змогу перевірити та виявити правові, нормативні, технічні, інформаційні недоліки окремого межового знака та системи загалом. **Методика.** Для реалізації поставленої мети використано такі різновиди методів історичного аналізу системи межових знаків: методи періодизації, історично-порівняльний метод та історико-системний метод. Застосування вказаних методів історичного аналізу дає змогу встановити правову, технологічну, інформаційно-описову схожість та відмінність окремого межового знака і неупорядкованої системи межових знаків, яка підлягає дослідженню та вивченню, а також системного підходу для дослідження окремого межового знака як об'єкта, що складається із певної кількості деталей, елементів та їх зв'язків і відношень між ними. Ця робота охоплює дослідження архівних даних, наукових праць у контексті вивчення усіх аспектів функціонування системи межових на території України протягом тривалого часу. **Результати.** Результатом цієї роботи є виявлення недоліків як системи межових знаків, так і окремих знаків. Все це дає змогу розробити пропозиції щодо вдосконалення функціонування межових знаків на місцевості. **Наукова новизна та практична значущість.** У роботі подано результати ретроструктурного аналізу системи межових знаків на території України. Результати необхідні для подальшої структуризації та систематизації різноманітних науково-практичних досліджень і виробничої інформації про межові знаки, які використовують у землеустрої, зокрема для закріплення меж на місцевості.

Ключові слова: історичні фактори; види; межові знаки.

Мета

Метою роботи є дослідження змін у системі функціонування межових знаків внаслідок впливу історичних факторів на основі аналізу архівних джерел, наукових праць та нормативно-правової бази функціонування межових знаків. Система межових знаків на території України зазнавала і зазнає значного впливу суспільних, економічних і політичних процесів, що дає змогу перевірити та виявити правові, нормативні, технічні та інформаційні недоліки окремого межового знака та системи загалом.

Методика

Для реалізації поставленої мети було використано такі різновиди методів історичного аналізу системи межових знаків, зокрема, методи періодизації, історично-порівняльний метод та історико-системний методи. Застосування даних методів історичного аналізу дає змогу встановити правову, технологічну, інформаційно-описову схожість та відмінність окремого межового знака і неупорядкованої системи межових знаків, яка підлягає дослідженню та вивченню, а також використання системного підходу для дослідження окремого межового знака як об'єкта системи,

що складається із певної кількості деталей, елементів та їх зв'язків, відношень між ними. Ця робота охоплює дослідження архівних даних, наукових праць у контексті вивчення всіх аспектів функціонування системи межових знаків на території України протягом тривалого часу.

Результати

Результатом роботи є виявлення недоліків як системи функціонування межових знаків, так і окремого знака. Все це дає змогу розробити науково-технічні пропозиції щодо вдосконалення функціонування межових знаків на місцевості.

Вибір конструкцій (типів) межових знаків висвітлено у нормативних документах [Основні положення про конструкції межових знаків. (Рішення Держкомзему і Укргеодезкартографії, 1993 р.; Про затвердження Змін до Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками. Міністерство аграрної політики та продовольства України, 2013 р.; Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок у натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими

знаками. Держкомзем, 2010]. Питання динаміки змін у конструкціях межових знаків залежно від певного історичного періоду висвітлено у праці [Колганова, 2011]. Огляд та аналіз сучасних конструкцій межових знаків, поданих у патентах, з погляду закріплення їх на місцевості здійснено у праці [Ільків, Галярник, Збіглей, 2019]. Зауважимо, що термін дії патентів порівняно з часовими межами проведення земельної реформи в контексті обмеженості дії 15–20 років патентів на території України.

Для проведення ретроструктурного аналізу непов'язаної системи межових знаків на сучасному історичному етапі України необхідно визначити, з яких частин складається ця система і, відповідно, які із вказаних складових зазнали найістотніших змін, а які залишилися незмінними. Зауважимо, що інформація про межові знаки, крім новітнього історичного періоду України, переважно викладена словесно, її опис міститься не тільки в стародруках і в наукових працях історичного, правового, краєзнавчого напрямів та в історичних документах.

Сучасна система функціонування межових знаків передбачає, крім закріплення на місцевості кутів повороту знаками спеціальних конструкцій, такі складові:

- законодавчо-нормативну складову – перелік законів, постанов та нормативних документів, у яких регламентовано встановлення та відновлення межових знаків;
- технологічну складову – матеріали, із яких виготовлено знак, спосіб закладання, розміщення його в ґрунті (підземний, наземний), терміни обстеження та оновлення, із вказанням типів, якими закріплюють різного виду межі;
- географічну складову – опис місцезнаходження знака, нумерацію або назву межового знака, географічне положення знака на місцевості;
- інформаційну складову – тривалість збереження інформації на різних рівнях управління земельними ресурсами та відповідно оформлену документацію;
- юридичну складову – власність межового знака, вид правової відповідальності за знищення знака.

Для історії України характерні такі історичні етапи: доісторичний період, давня історія, середні віки, нові часи, новітня історія. Отже, враховуючи історичні періоди та вказані складові системи функціонування межових знаків, виконаємо ретроструктурний аналіз.

Для доісторичного етапу (кам'яна доба та початок доби металів) характерні умовні або рухомі межові знаки [Ільків, Галярник, Дутчин, 2014].

Межові знаки етапу давньої історії України були рухомими і нерухомими. Нерухомі знаки фіксували межі володінь зарубками на деревах. Матеріалом для межових знаків слугували природні матеріали – дерево або камінь [Ільків, Галярник, Дутчин, 2014]. Наявність на території нашої держави в середині I ст.

римських поселень, таких як Ольвія, Тіра, Херсонес, що входили до складу римської провінції, передбачала застосування у вказаних поселеннях межових знаків Римської імперії. Тогочасні межові знаки оберігали законами і наказами правителів та освячували. Під час закладання знаків виконували релігійні обряди, жертвоприношення. Інформаційна та правова складові відповідальності за знищення знаків були представлені викарбуваними на кам'яних межових знаках попереджувальними написами, які мали юридичну силу [Тетерин, 2007].

Подібні звичаї знаходимо в древніх слов'ян. Межовий стовп “чурбак” виготовляли або вирізали із дерева [Кононенко, 2017]. Інформаційна та правова складові відповідальності за знищення “чурбака” були представлені в усних оповідях віросповідання древніх слов'ян.

У середні віки всі складові системи межових знаків розвиваються надалі. Рухомі межові знаки поступово втрачали суспільне значення, хоча у малонаселених землях нашої держави їх ще використовували [Ільків, Галярник, Дутчин, 2014].

Головним символом, що фіксував земельну власність князя у Київській Русі, були знамення, порушення яких загрожувало покаранням. “А оже кто борт раззнаменуе, то 12 гривен продажи”, – наголошує стаття 73 “Руської Правди” [Руська правда, 1935]. Знамення слугували і своєрідною міткою тих земель, які сплачували данину (“В лето 6455 иде Ольга Новугороду и устави по Мсте погосты и дани, и по Лузе оброки и дани; и ловища ея суть по всеи земли и знамения и места и погосты”). З історичних джерел відомо, що в 1054 р. були визначені границі окремих князівств Київської Русі, міст та володінь населених пунктів, які були позначені на місцевості межовими знаками.

Після прийняття християнства недоторканність меж перенесли на хрести. Межові хрести були зручними граничними знаками для розділення земель, з одного боку, розмежовували територію, а з другого – освячували її. Про це згадано в грамоті великого князя Всеволода (рис. 1).

«Дальсємї святому Георгию рель от Волохова по крест по ручью в Мяячино». И в грамоте великого князя Изяслава Мстиславича: «Ручьем вверх подьмь княжоу рель до Юрьевского межъ-ника, что крест стоит над межником».

Рис. 1. Фрагмент історичного джерела [Смирнова, 2006]

Межовим знаком могли бути також стовп або дерево (переважно віковічні дуби) із вирізаними на них хрестами.

“Руська Правда”, перелічуючи різних князівських слуг, згадує тівуна сільського або ратайного, що наглядав за земельним господарством. Цей ратайний

тивун і провадив прості операції для кадастрування земельних ділянок [Руська Правда, 1935].

У літописі знаходимо згадку про відведення земель у натурі: князь Ізяслав посилав свого служителя відвести земельну ділянку монастирю. Служитель просто робив обхід та вказував на місця меж земель по шляхах, угіддях, урочищах.

У середні віка з'являється характерна типова форма українського межового знака – копця. Така форма земельного межового знака дала змогу власникам земельних ділянок щорічно відновлювати їх, зокрема, як рідкісний випадок, до 1946 р.

Для розмежування населених пунктів на території Галицької землі у період з другої половини XIV ст. до першої третини XV ст. як межові знаки використовували зроблені мітки на деревах – “nacziocy” або насипні копці “zasorpy”, “korcze” [Ільків, Галярич, Дутчин, 2014] (рис. 2).

***копець ч. (18) (межовий знак у вигляді насипаного горба) копець:** к тому село наше Теремное подь Луцкомь, почонь отъ того копыца при дорозе, грани Теремьское, и отъ, того копыца къ великому копыцу Грицевы могилы (Луцьк, 1322 *АрхЮЗР* 1/VI, 2); и тамъ есмо копцовъ два усыпаны велилы, а одъ тыхъ копцовъ... до долины Лоточное, где также есмо... копець учыныты велилы (Новоселиця, 1430 *ГВКЛ* 8); у нганусіу у тезу саму ієсто прогезу себе рокозуту у корсу засурапу (Тришин, 1500 *ДПЖН*). **ФОРМИ:** род. одн. копыца (1322 *АрхЮЗР* 1/VI, 3); дав. одн. копыцу (1322 *АрхЮЗР* 1/VI, 3); знах. одн. копець 5 (1430 *ГВКЛ* 7, 8); ! копець 1 (1430 *ГВКЛ* 7); род. мн. копцовъ (1430 *ГВКЛ* 8); знах. мн. копцы, корсу 2 (1430 *ГВКЛ* 8; 1500 *ДПЖН*); копци 1 (1430 *ГВКЛ* 8); місц. мн. ! о копах (XV ст. *СЯ* 9); знах. дв. копча (XV ст. *СЯ* 42).

Рис. 2. Фрагмент виписки про межовий знак –копець
[Словник старокрипської мови, 1978]

Спеціальним судово-адміністративним органом у Великому князівстві Литовському, який розглядав тяжби щодо меж земельних володінь феодалів і встановлював конструкції межових знаків, був підкоморський суд [Статути Великого князівства Литовського, 2003]. У цьому суді рішення за земельними суперечками та майновими вимогами, що впливали з них, виносив один суддя – підкоморій. Помічником підкоморія був коморник, який особисто встановлював межові знаки. Межові знаки були насипними або вкопаними кіпцями, відстань між знаками не перевищувала 49,125 м [Шевчук, 2019].

За звичаями, встановлення меж громади поклали на найстарших жителів громади (яким іноді було понад 100 років). Існували різні процедурні правила межування: наприклад, був звичай на щойно встановлених межах бити дітей, щоб вони краще запам'ятали, де проходить межа. Передбачалися достатньо чіткі правила застосування межових знаків:

- межі позначали найчастіше кіпцями (причому звичаєве право подекуди нормувало навіть їх розмір та форму);
- у лісі робили знаки на деревах;

- на землях, які заливала вода, вбивали палі;
- на перетині меж закопували посуд з вугіллям, просом тощо.

Встановлювали обов'язок для власника – огорожувати певні види земельних угідь (насамперед, подвір'я і городи), за невиконання якого власника позбавляли права на відшкодування збитків, заподіяних потравною посівів худобою [Статути Великого князівства Литовського, 2004].

Первинними адміністративними одиницями у Молдавському князівстві були села. Селом називали територію сільської громади з точно визначеними межами (хотарями). Хотарі позначали спеціальними межовими знаками [Молдавія в епоху феодалізму, 1961]. Конфлікти стосовно межових знаків також були характерні й для Молдавського князівства. У грамотах 1611 р. про село Гвіздівці згадують покарання жителів села за переміщення межових знаків і опір: відібрати 50 биків [Никифорак, 2005].

У Кримському ханстві межові знаки мали назви, які наводили мовами, поширеними в Кримському ханстві – ногайській, новогорецькій, угорській, турецькій, монгольській [Бушаков, 2005].

Варто зазначити, що для українських земель московського управління була характерна більша централізація в обліку земель, ніж для земель литовської чи польської юрисдикції, для яких характерні самоврядні процеси, зокрема, надання Магдебурзьких грамот. Це відображали у вимогах до виготовлення та експлуатації тогочасних межових знаків.

Перші згадки про лісові межові знаки та покарання за їх знищення знаходимо в “Указе от 14 марта 1720 г. “О межевании заповедных лесов ... – отмерить от берегов указанные версты, учинить межу и признаки, накопать ямы, поставитъ верстовые столбы, прочистить дороги, шириной 3 сажени и для страха на 5 верстах поставитъ виселицы...” [Арнольд, 1895].

Відомі межові знаки цих історичних періодів України двох видів:

- місцеві межові земельні знаки – копці, що розмежовують земельні володіння;
- кордонні межові земельні знаки – прикордонні камені, спеціально насипані кургани із вугіллям, різної геометричної форми, з російського боку – квадратні, з турецького боку – круглі, або прикордонні могилики [Мільчев, 2004].

У козацькі часи відомі так звані “роблені могили”, що зводили як межові знаки на кордоні та спостережні пункти так звані бекети [Плецький, 1999]. Обстеження стану межових прикордонних знаків проводили, об'їжджаючи кордон, козаки, і в разі необхідності відновлювали їх.

Отже, протягом XIX ст. межові знаки, які розмежовували землі сусідніх із Україною держав – Туреччини, Російської імперії, Польського королівства, Молдавського князівства трансформували у

прикордонні знаки, а межові знаки, якими були закріплені межі лісів у натурні знаки, що згодом трансформували на лісовпорядні, лісогосподарські та межові інформаційні [ДСТУ 3534–97 Знаки натурні лісовпорядні і лісогосподарські. Загальні вимоги. Загальні вимоги. Код/коди за УКНД, 1998].

Генеральне межування 1765 р. полягало у реєстрації казенних та інших земельних володінь. Конструкції межових знаків у разі проведення генерального межування регламентували документом “Положение о межевых знаках, устанавливаемых при Генеральном межевании от 13.02.1766 г.” [Межевое законодательство, 1915]. Згідно з інструкцією про генеральне межування межі власники обмежованих дач повинні були закріплювати на місцевості: стовпами, ямами і межниками або просіками. Для тогочасних форм землеволодіння межові знаки генерального межування були завеликі й незручні, межові ями калічили худобу, дерев'яні стовпи швидко зникають.

З 1 січня 1835 р. набрав чинності збірник межових законів. У четвертому розділі другої книги цього збірника в главі II описано процедуру закладання межових знаків, про порядок збереження та відновлення межових знаків та наведено види покарань за псування межових знаків [Межевое законодательство, 1915].

Для нового періоду в історії України було здійснено упорядкування щодо межових знаків, а саме: сформовано на державних рівнях вимоги до уніфікації конструкцій межових знаків, а також вимог до обстеження та відповідальності за знищення знаків. Розширення транспортної мережі залізничного транспорту призвело до нової трансформації межових знаків у межові знаки колії, якими закріплювали границі смуги відведення земель залізничного транспорту [Наказ Міністерства транспорту України “Про затвердження Порядку узгодження, затвердження та реєстрації технічних умов на продукцію підприємств залізничного транспорту України”, 1998].

На землях Австро-Угорської імперії після прийняття Йосифінського кадастру [Йосифінська і Францисканська метрики, 11] введено у дію патент від 12 квітня 1785 р. До нього було додано “Інструкцію для земельних властей, мандатаріїв або їх заступників і урядників, а також для громад про те, що вони мають робити при наступному переписі, обмірі і фаціюванні або зізнанні ґрунтів”. Серед документів Йосифінської метрики варто називати опис меж. У ньому вказували власника землі й перераховували всі громади, що з нею межують (рис. 3).

У краєзнавчій літературі наведено описи меж села Грабівка за даними Йосифінської метрики, а також про межові знаки (кучугури, корсе), які існували в селі Грабівка у 1788 р. Село Грабівка було відмежоване від

інших сусідніх сіл кучугурами, званими тоді “копицями”. Вони мали різний вигляд. Це були прості дерев'яні зруби або хрести, вкопані в землю [Грабовецький, 2001].

Рис. 3. Розташування межових знаків у описі меж села Грабівки [Грабовецький, 2001]

Столипінська земельна реформа [Полішук, 2011] передбачала закріплення меж знаками державного межування. Форму межових знаків та порядок їх закладання визначали на державному рівні. Матеріалами для межових знаків могли бути дерево, бетон, метал. Отже, види межових знаків перестали бути предметом власності, довільними, символічними. Була встановлена форма, однакова для усіх землекористувачів. Затверджені 29 травня 1911 р. закон про землеустрій та 19 липня 1911 р. правила та вказівки про межові знаки остаточно визначили види межових знаків та процеси закріплення меж земель.

Інформація про конструкції межових знаків під час проведення парцеляції у Галичині, Буковині, Закарпатській Україні, які перебували під владою Австро-Угорщини, Польщі, Румунії, Чехословаччини та Волині й Галичині, що входили на той час у міжвоєнну Польщу [Пашук, 2011], потребує окремого науково-історичного дослідження нормативних, наукових, архівних документів вказаних країн.

Внаслідок військових дій, які проходили на українських землях, були знищені межові знаки. Тому під час колективізації межі господарств та угідь показували тільки в натурі й використовували планово-картографічні матеріали минулих років, а також положення про межові роботи та закони.

В УРСР було ухвалено зразковий статут сільгоспартілі [Примерный устав, 1935], який знищив всі межові знаки. У пізнішій постанові “О выдаче

сельскохозяйственным артелям государственных актов на бессрочное (вечное) пользование земель” [Постановление “О выдаче сельскохозяйственным артелям государственных актов на бессрочное (вечное) пользование земель”, 1935] вказано типи конструкцій межових знаків (стовпів).

Під час війни 1941–1944 рр. радянська землепорядна система на територіях, які окупували німецько-фашистські загарбники, була порушена, межові знаки землекористувачів знищені, а межі полів розорані.

У СРСР межові знаки – це спеціально виготовлені й закріплені на місцевості стовпи, що фіксують зовнішні межі землекористування. Межовий знак – дерев’яний або залізобетонний стовп (1,5×0,15 – 0,20 м) з перекладиною внизу і конусоподібним верхом, на вирізі якого випалено зображення серпа і молота із літерами “СРСР”. Межові знаки встановлювали землепорядники (геодезисти) під час відведення земель, закопували їх у яму завглибшки 1 м на тверду нетлінну основу (камінь, цеглу, вугілля тощо) і закріплювали землею; навколо межових знаків насипали земляний курган. Межові знаки були недоторканні й передавались за актом на зберігання керівникові організації-землекористувача [Сельскохозяйственный энциклопедический словарь, 1989] (рис. 4).

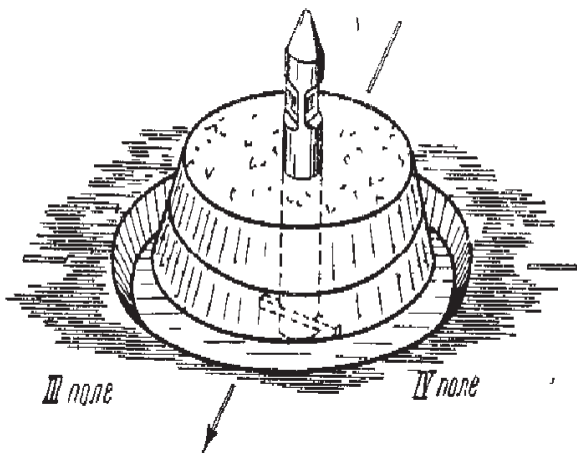

Рис. 4. Вигляд межового знака [Сельскохозяйственный энциклопедический словарь, 1989]

Відповідно до документів [Інструкція з внутрішньогосподарського землеустрою колгоспів, радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств Української РСР, 1975; Сельскохозяйственный энциклопедический словарь, 1989] закріплення границь полів, сівозмін виконували дерев’яними або бетонними межовими знаками завдовжки 100–120 см, діаметром 10–15 см, із написаними номерами полів, навколо межових знаків насипали курган.

На межовий знак складали абрис, в якому вказували всі виконані лінійні та кутові проміри. Якщо межові знаки встановлювали у місці, відмінному від

проектного, то виконували проміри до нових місць встановлення (закладання) знаків. Якщо поля сівозмін мали відособлені контури, тоді на ділянках встановлювали типові межові знаки. Знаки ставили при в’їзді на поле на видному місці. Границі полів лісосмуг закріплювали тимчасовими вказівними знаками (кілками) з обкопуванням курганами. Пошук та відновлення втрачених межових знаків, границь сівозмін (так званого авторського права) виконували спеціалісти “Укрземпроект”.

Висновки та пропозиції

Отже, виконаний ретроструктурний аналіз впливу історичних періодів нашої держави на функціонування межових знаків показав, що за тривалий час відбулася часткова трансформація у системі функціонування межових знаків, зокрема.

1. У законодавчо-правовій сфері – аналізуючи покарання за знищення, переміщення межових знаків, простежуємо пом’якшення покарань упродовж двох тисячоліть: від створення ореолу божественності, недоторканності, великих штрафів, кримінальної відповідальності до адміністративної відповідальності за знищення межових знаків, а саме накладення штрафу від п’яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Виняток – межові знаки 30-х років ХХ ст., коли був ухвалений Зразковий статут сільгоспартілі, який законодавчо знищив всі межові знаки. Суспільно-політичні трансформації спричинили знищення всієї попередньої мережі знаків. Простежується також поступове правове зміщення від верховенства межового знака до верховенства метричної інформації про земельну ділянку.

2. У технологічній складовій – забезпечення функціонування мережі регламентовано нормативними документами, зокрема: геометричне розташування межових знаків щодо поверхні ґрунту не змінилося, матеріали виготовлення межових знаків залишилися майже незмінними – дерево, метал, оброблений камінь, бетон та нові матеріали пластмаса і пластик. Насипні та ямкові межові знаки трансформувалися у зовнішнє оформлення сучасних межових знаків з наявністю у деяких сучасних межових знаків підземного центра. Але незмінним залишилося виготовлення знаків за бажанням власників, що свідчить про нерегульованість цієї проблеми. У нормативному плані лише в ХХ ст. упроваджено державно-нормативне врегулювання конструкцій межових знаків, необхідність додержання відстаней між межовими знаками, а також регулярне обстеження межових знаків для територіально-адміністративних одиниць; необхідність упорядкування системи межових знаків для упорядкування мережі, яка повинна бути складовою інфраструктури геопросторових даних.

3. У географічний та інформаційний складових – замість назв та імен межові знаки одержують номери та метричну інформацію, інформація про закладання межових знаків і надалі використовується на локальному та регіональному рівнях.

4. Юридичне забезпечення функціонування знаків на місцевості виникло за часів незалежності України у зв'язку із застосуванням сучасних геодезичних вимірювальних технологій та забезпеченням безперешкодного доступу до знаків і, відповідно, до виконання вимірювань.

Історія межових знаків – це історія межування земельних наділів, інформація про знаки, які розмежовують міську територію всередині, майже відсутня, що зумовлює необхідність наукових досліджень щодо застосування віртуальних межових знаків на урбанізованих міських територіях.

5. Питання функціонування межових знаків в Україні й надалі залишається відкритим і суттєво залежить від суспільно-політичних та економічних процесів у державі, а також потребує нових технічних рішень.

Література

- Арнольд Ф. К. История лесоводства в России, Франции и Германии. СПб.: Изд. А. Ф. Маркса, 1895, 405 с.
- Бушаков В. А. Исторична топонімія Криму: дис. ... доктора філол. наук за спец. 10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії / Інститут сходознавства імені А. Кримського НАНУ. Київ, 2005.
- Вакулюк П. Г. Нариси з історії лісів України. Фастів: Поліграфіст, 2000, 625 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005, 1728 с.
- Гравівка. Літопис оселі над Луквою [Текст] / В. В. Гравовецький; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. Кафедра історії України. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2001, 256 с.: ілюстр. Бібліогр.: с.: 238–251.
- ДСТУ 3534–97 Знаки натурні лісовпорядні і лісогосподарські. Загальні вимоги. Загальні вимоги. Код/коди за УКНД: 65.020.40; Початок дії: 1998-7-01; (Наказ 1997-03-31 № 161); [Електронний ресурс]. Режим доступу: epicentre.com.ua > DSTU-3534ssstr97-nrm1687.
- Ільків Є. Ю., Галярник М. В., Дутчин М. М. (2014). Історія межових знаків в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Географія. Землеустрій. Природокористування*, Вип. 3, С. 76–83.
- Ільків Є. Ю., Галярник М. В., Збіглей С. М. (2019). Межові знаки України. *Проблеми та практичні питання щодо виконання робіт із землеустрою*: зб. наук. праць III Всеукр. наук.-практ. конфер. (Херсон, 17 жовтня 2019 року). Херсон: ДВНЗ “ХДАУ”, С. 28–32.
- Ільків Є. Ю., Галярник М. В., Збіглей С. М. (2019). Охоронна зона та сервітут межового знака України. *Проблеми та практичні питання щодо виконання робіт із землеустрою*: зб. наук. праць III Всеукр. наук.-практ. конфер. (Херсон, 17 жовтня 2019 року). Херсон: ДВНЗ “ХДАУ”, С. 10–14.
- Інструкція з внутрішньогосподарського землеустрою колгоспів, радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств Української РСР [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-75>
- Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики: перші поземельні кадастри Галичини, покажчик населених пунктів / відп. ред. Я. Захарчишина; укл.: Я. Пироженко, В. Сіверська. Архівне управління при Раді міністрів Української РСР; Центральний державний історичний архів УРСР у Львові. Київ, 1965, 356 с.
- Колганова І. Г. (2011). Межові знаки: Історія і сьогодення. *Інноваційна економіка: всеукр. наук.-виробн. журнал*, 7'2011, № 26, С. 291–294.
- Кононенко О. А. (2017). Українська міфологія. Божества і духи / худож.-оформл. О. А. Гугалова. Харків: Фоліо, 191 с.: іл.
- Кордони Війська Запорозького та діяльність російсько-турецької межової комісії 1705 р. (за документами РДАДА) / упор. В. Мільчев. Запоріжжя: Вид-во ВАТ “МоторСіч”, 2004, 80 с.
- Рудин С. Д. (1915). Межевое законодательство и деятельность межевой части в России за 150 лет. 19 сентября 1765 г. – 1915 г. Петроград: Тип. В. Ф. Киршбаума, 1915, 559 с.
- Молдавия в эпоху феодализма (1961). Том I: Славяно-молдавские грамоты (XV в. – первая четверть XVII в.) / сост.: П. Г. Дмитриев, Д. М. Драгнев, Е. М. Русев, П. В. Советов / под ред. Л. В. Черепнина. Кишинев: “Штиинца”, Академии наук Молдавской ССР, С. 277–278.
- Наказ Міністерства транспорту України від 17.04.98 № 134 “Про затвердження Порядку узгодження, затвердження та реєстрації технічних умов на продукцію підприємств залізничного транспорту України”: зареєстрований в Міністерстві юстиції України 08.05.98 за № 295/2735.
- Никифорак М. В. (2005). Буковина у складі Молдавського князівства: історико-правові аспекти. *Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Вип. 306: Правознавство*. Чернівці: Рута, С. 5–9.
- Основні положення про конструкції межових знаків: Рішення Держкомзему і Укргеодезкартографії від 30.03.93 р. № 309/1.

- Пашук В. С. Парцеляція // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2011. Т. 8: Па – Прик., С. 80, 520 с.: іл.
- Плецький С. Ф. (1999). Становлення прикордонної служби Запорізького козацтва. *Наукові праці історичного факультету Запорізького університету*, Т. 5, С. 70–72.
- Поліщук Ю. Столипін П. А. (2011). Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, с. 689. Постановление СНК СССР от 07.07.1935 № 1385 “О выдаче сельскохозяйственным артелям государственных актов на бесспорное (вечное) пользование земель” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=9027#08938953932841285>
- Примерный устав сельскохозяйственной артели” (утв. СНК СССР, ЦК ВКП(б) 17.02.1935. Дата создания: 17.02.1935. Источник: “СЗ СССР”, 1935, № 11, ст. 82, “Известия ЦИК СССР и ВЦИК”, № 44, 18.02.1935) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ru.wikisource.org/wiki/>
- Про затвердження Змін до Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Наказ 03.07.2013 м. Київ № 405. Зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 липня 2013 р. за № 1262/23794 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE23794.html.
- Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками. Держкомзем. Наказ від 18.05.2010 № 376. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0391-10>.
- Руська правда (тексти на основі 7 списків та 5 редакцій) / під ред. проф. Серафима Юшкова. Київ: Видавництво НАН України, 1935.
- Сельскохозяйственный энциклопедический словарь (1989) / гл. ред. В. К. Месяц. М.: Сов. Энциклопедия, 656 с.
- Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У 2 т. / уклад.: Д. Г. Гринчишин, У. Я. Єдлінська, В. Л. Карпова, І. М. Керницький, Л. М. Полюга, Р. Й. Керста, М. Л. Худаш. Київ: Наукова думка, 1977–1978. Т. 1–2.
- Словник античної міфології (1985). Київ: Наукова думка, 236 с.
- Статути Великого князівства Литовського (2003): У 3-х т. Т. 2. Статут Великого Князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 560 с., 2 арк. кольор. іл.
- Статути Великого князівства Литовського (2004): У 3 т. Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. Кн. 2 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 568 с., 2 арк. кольор. іл.
- Смирнова И. (2006). Тайная история креста. Москва: ЭКСМО, 234 с.
- Тетерин Г. Н. (2007). История межевания, землеустройства и земельного кадастра: монография. Новосибирск: СГГА, С. 93.
- Шевчук А. В. (2019). Юрисдикція підкоморських судів правобережної України (1797–1832) та їх соціальне значення. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Т. 30(69), № 2, С. 99–110.

I. TREVOHO¹, Ye. ILKIV², M. HALIARNYK², B. SEMKIV²

¹ Department of Geodesy, Lviv Polytechnic National University, 12, S. Bandery str., Lviv, 79013, Ukraine,

² Department of Geodesy and Land Management, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 15, Carpathian str., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine, e-mail: evgen_ilkiv@ukr.net

THE INFLUENCE OF HISTORICAL FACTORS ON THE TRANSFORMATION OF BORDER SIGNS IN UKRAINE

The purpose of this work is to investigate changes in the system of boundary signs functioning due to the influence of historical factors on the basis of the analysis of archival sources, scientific works and normative–legal base of functioning of boundary marks. The system of boundary marks in the territory of Ukraine has undergone and is significantly influenced by social, economic, political processes, which allows to check and identify the shortcomings of the legal, regulatory, technical, informational nature of the individual boundary mark and the system as a whole. Method. To achieve this goal, the following types of methods of historical analysis of the boundary mark system were used: periodization methods, historical comparative method and historical system method. The application of these methods of historical analysis allows us to establish the legal, technological, informational and descriptive similarity and difference

of an individual boundary mark and a disordered boundary mark system, which is subject to exploration and study, as well as a systematic approach for exploring a separate boundary mark as an object consisting of a certain boundary mark. the number of parts, elements and their relationships and the relationships between them. This work includes research of archival data, scientific works in the context of studying all aspects of the border system functioning in Ukraine for a long time. Results. The result of this work is to identify the shortcomings of both the borderline system and the individual signs. All this makes it possible to develop proposals for improving the operation of border signs in the area. Scientific novelty and practical significance. The results of retrostructural analysis of the border marking system in Ukraine are presented in the paper. The results are necessary for further structuring and systematization of various scientific-practical researches and production information on boundary marks used in land management, in particular when fixing boundaries on terrain.

Key words: historical factors, species, boundary marks.

References

- Arnold F. K. (1895). *Ystoryia lesovodstva v Rossyy, Frantsyy y Hermanyy*. SPb.: Yzd. A. F. Marksa, 405 s.
- Bushakov V. A. (2005). *Istorychna toponimiia Krymu: rukopys dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filolohichnykh nauk za spetsialnistiu 10.02.13 – Movy narodiv Azii, Afryky, aboryhennykh narodiv Ameryky ta Avstralii / Instytut skhodoznavstva imeni A. Krymskoho NANU*. Kyiv.
- Vakuliuk P. H. (2000). *Narysy z istorii lisiv Ukrainy*. Fastiv: Polihrafist, 625 s.
- Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / uklad. i holov. red. V. T. Busel. K.; Irpin: VTF “Perun”, 2005. 1728 s.
- Hrabovetskyi V. V. (2001). *Hrabivka. Litopys oseli nad Lukvoiu [Tekst] / Prykarpatskyi un-t im. Vasylia Stefanyka. Kafedra istorii Ukrainy*. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 256 s.: yliustr. Bibliohr.: s.: 238–251.
- DSTU 3534–97 *Znaky naturni lisovporiadni i lisohospodarski. Zahalni vymohy. Zahalni vymohy. Kod/kody za UKND: 65.020.40; Pochatok dii: 1998-07-01; (Nakaz 1997-03-31 № 161); [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: epicentre.com.ua > DSTU-3534ssstr97-nrm1687*.
- Ilkiv Ye. Yu., Haliarnyk M. V., Dutchyn M. M. (2014). *Istoriia mezhovykh znakov v Ukraini. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Heohrafiia. Zemleustrii. Pryrodokorystuvannia*, Vyp. 3, S.76–83.
- Ilkiv Ye. Yu., Haliarnyk M. V., Zbihlei S. M. (2019). *Mezhovi znaky Ukrainy. Problemy ta praktychni pytannia shchodo vykonannia robit iz zemleustroi: zb. naukovykh prats III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kherson, 17 zhovtnia 2019 roku)*. Kherson: DVNZ “KhDAU”, S. 28–32.
- Ilkiv Ye. Yu., Haliarnyk M. V., Zbihlei S. M. (2019). *Okhoronna zona ta servitut mezhovoho znaka Ukrainy. Problemy ta praktychni pytannia shchodo vykonannia robit iz zemleustroi: zb. naukovykh prats III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kherson, 17 zhovtnia 2019 roku)*. Kherson: DVNZ “KhDAU”, S.10–14.
- Instruktsiia z vnutrishnohospodarskoho zemleustroi kolhospiv, radhospiv ta inshykh derzhavnykh silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainkoi RSR [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001400–75>*
- Yosyfinska (1785–1788) i Frantsyskanska (1819–1820) metryky: pershi pozemelni kadastry Halychyny, pokazhchyk naselenykh punktiv / vidp. red. Ya. Zakharchyshyna; ukladachi: Ya. Pyrozhenko, V. Siverska. Arkhivne upravlinnia pry Radi ministriv Ukrainkoi RSR; Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv URSR u Lvovi. K., 1965, 356 s.
- Kolhanova I. H. (2011). *Mezhovi znaky: Istoriia i sohoddennia. Innovatsiina ekonomika: vseukr. naukovo-vyrobnychy zhurnal*, No. 26, S. 291–294.
- Kononenko O. A. (2017). *Ukrainska mifolohiia. Bozhestva i dukhy / khudozh.-oformliuvach O. A. Huhalo. Kharkiv: Folio*, 191 s.:il.
- Kordony Viiska Zaporozkoho ta diialnist rosiisko-turetskoi mezhovoi komisii 1705 r. (2004) (za dokumentamy RDADA)/ uporiadnyk V. Milchev. Zaporizhzhia: Vyd-vo VAT “MotorSich”, 80 s.
- Mezhevoe zakonodatelstvo y deiatelnost mezhevoi chasty v Rossyy za 150 let. 19 sentiabria 1765 h. – 1915 h. / Rudyn S. D. Petrohrad: Typ. V. F. Kyrshbauma, 1915, 559 c.*
- Moldavyia v epokhu feodalyzma (1961). Tom I: Slaviano-moldavskye hramoty (XV v. – perviaia chetvert XVII v.) / sost.: P. H. Dmytryev, D. M. Drahnev, E. M. Rusev, P. V. Sovetov.; pod red. L. V. Cherepnyna. Kyshynev: Shtyynsa, Akademyy nauk Moldavskoi SSR, S. 277–278.*
- Nakaz Ministerstva transportu Ukrainy vid 17.04.98 No. 134 “Pro zatverdzhennia Poriadku uzghodzhennia, zatverdzhennia ta reiestratsii tekhnichnykh umov na produktsiiu pidpriemstv zaliznychnoho transportu Ukrainy”, zareiestrovanyi v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 08.05.98 za No. 295/2735.*
- Nykyforak M. V. (2005). *Bukovyna u skladi Moldavskoho kniazivstva: istoryko-pravovi aspekty. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk nauk. prats. Vyp. 306: Pravoznastvo*. Chernivtsi: Ruta, S. 5–9.

- Osnovni polozhennia pro konstruktzii mezhovykh znakov (Rishennia Derzhkomzemu i Ukrheodezkartohrafii vid 30.03.93 r. No. 309/1).
- Pashuk V. S. (2011). *Partseliatsiia // Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. K.: Nauk. dumka, T. 8: Pa – Pryk. S. 80. 520 s.: il.*
- Pletsnyi S. F. Stanovlennia prykordonnoi sluzhby Zaporizkoho kozatstva.
- Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho universytetu (1999). T. 5. S. 70 –72.
- Polishchuk Yu., Stolypin P. A. (2011). *Politychna entsyklopediia. Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. K.: Parlamentske vydavnytstvo, S. 689.*
- Postanovlenye SNK SSSR ot 07.07.1935 No. 1385 “O vydache selskokhoziaistvennym arteliyam hosudarstvennykh aktov na bessrochnoe (vechnoe) polzovanye zemlei” [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=9027#08938953932841285>
- Prymernyi ustav selskokhoziaistvennoi artely” (utv. SNK SSSR, TsK VKP(b) 17.02.1935 Data sozdaniya: 17.02.1935. Ystochnyk: “SZ SSSR”, 1935, N 11, st. 82, “Yzvestiya TsYK SSSR y VTsYK”, No. 44, 18.02.1935). [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu <https://ru.wikisource.org/wiki/>
- Pro zatverdzhennia Zmin do Instruktii pro vstanovlennia (vidnovlennia) mezh zemelnykh dilianok v naturi (na mistseivosti) ta yikh zakriplennia mezhovymy znakamy. Ministerstvo aharnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. Nakaz 03.07.2013 m. Kyiv No. 405. Zareiestrovanyi v Ministerstvi yustitsii Ukrainy 26 lyupnia 2013 r. za № 1262/23794 [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE23794.html.
- Pro zatverdzhennia Instruktii pro vstanovlennia (vidnovlennia) mezh zemelnykh dilianok v naturi (na mistseivosti) ta yikh zakriplennia mezhovymy znakamy. Derzhkomzem. Nakaz vid 18.05.2010 № 376. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0391-10>.
- Ruska pravda (teksty na osnovi 7 spyskiv ta 5 redaktsii) (1935) / pid red. prof. Serafyma Yushkova. Kyiv: Vydavnytstvo NAN Ukrainy.
- Selskokhoziaistvennyi entsyklopedycheskyi slovar (1989) / hl. red. V. K. Mesiats. M.: Sov. entsyklopediya, 656 s.
- Slovnnyk staroukrainskoi movy KhIV – KhV st. (1977–1978): U 2 t. / ukl.: D. H. Hrynchyshyn, U. Ya. Yedlinska, V. L. Karpova, I. M. Kernytskyi, L. M. Poliuha, R. Y. Kersta, M. L. Khudash. K.: Naukova dumka, T. 1–2.
- Slovnnyk antychnoi mifolohii (1985). K.: Naukova dumka, 236 s.
- Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho (2003): U 3-kh t. T. 2. Statut Velykoho Kniazivstva Lytovskoho 1566 roku / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pankova. Odesa: Yurydychna literatura, 560 s., 2 ark. kolor. il.
- Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho (2004): U 3 t. Tom III. Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1588 roku: U 2 kn. Kn. 2 / za red. S. Kivalova, P. Muzychenka, A. Pankova. Odesa: Yurydychna literatura, 568 s., 2 ark. kolor. il.
- Smyrnova Y. (2006). *Tainaia ystoria kresta. Moskva: ЭКСМО, 234 s.*
- Teteryn H. N. (2007). *Ystoria mezhevanyia, zemleustroistva y zemelnogo kadastra: monohrafiia / H. N. Teteryn.– Novosybyrsk: SHHA, S. 93.*
- Shevchuk A. V. (2019). *Yurydyktsiia pidkomorskykh sudiv pravoberezhnoi Ukrainy (1797–1832) ta yikh sotsialne znachennia. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriia : Istorychni nauky, T. 30(69), No. 2, S. 99–110.*

